

“Per a renovar el consens lingüístic a Catalunya”

Fundació Campalans, 28 i 29 de gener de 2022

[salutacions, als presents i als connectats per mitjà del canal YouTube de la Fundació Campalans...]

Bona tarda, amigues i amics,

És conegut que vaig arribar a Catalunya a començaments dels 70, amb la meva família, des de Córdoba. I que m’he sentit, i així ho he explicat, un català d’adopció. Em vaig fer català, sense haver de renunciar al meu origen andalús, aprenent a viure en aquesta societat, oberta, lluitadora i complexa.

Aquí, on vaig arribar de ben jove, vaig estudiar, vaig aprendre a treballar, vaig descobrir que es podia viure en català i en castellà i vaig iniciar la meva militància política. He tingut la sort, la immensa sort, d’assumir responsabilitats polítiques i institucionals que m’han ajudat, també, a entendre aquest país i aquesta societat.

Em sento orgullós del camí recorregut. Tanmateix, vull dir que ha estat possible, en el meu cas com en tants altres casos coneguts i anònims, gràcies al caràcter obert de la societat catalana que ja he esmentat.

I a la seva característica de “terra de pas” que tantes vegades hem descrit. **Una terra de pas, cosmopolita, integradora, respectuosa amb les diverses identitats que a poc a poc han conformat el país.**

Un país que ha conservat, afortunadament, la seva llengua pròpia, el català. També això és un motiu d'orgull, col·lectiu. I jo, com tants d'altres, de forma natural, diria que gairebé espontània, he après a expressar-me en català, llengua que utilitzo habitualment com també faig amb el castellà.

Com tantes i tantes persones fan en aquest petit país.

Sempre he dit, i ho vull tornar a fer avui, que la bona salut del català necessita que el parlem, amb naturalitat, amb normalitat, és a dir, sense estridències.

Que la bona salut del català necessita un major suport dels poders públics, perquè **és una llengua que viu en inferioritat de condicions respecte del castellà.**

Hem viscut l'experiència d'un consens social i polític que ha estat molt beneficiós per a tothom. Per a nosaltres, per als nostres pares, per als nostres fills. I que ha de seguir. Aquest consens, que no és una llei, ni un dictat, ni un codi establert, es basa en algunes coses ben senzilles:

- Primer: som un sol poble, tinguem l'origen que tinguem. I tots i totes tenim els mateixos drets i els mateixos deures. Tots i totes som protagonistes d'aquest país.
- Segon: La llengua catalana és de tots i ningú no se la pot apropiat. És, també, una llengua que necessita una protecció addicional per raons de context sociolingüístic.
- Tercer: L'ús de la llengua (català o castellà) no ha de ser motiu de confrontació entre els ciutadans i les ciutadanes del país.

Dit això, ara tots tenim la percepció que aquests consensos s'han afeblit. Per això parlem avui de **renovar el consens lingüístic a Catalunya**.

Si en els anys 80 del segle passat vam ser capaços – nosaltres, i també altres – d'impedir la divisió a l'escola per motius lingüístics, també ara ho serem de contribuir decisivament a la renovació d'aquests consensos.

Per descomptat, quan diem que cal renovar el consens lingüístic estem afirmant que aquest està en perill i que, per l'acció dels qui **volen limitar l'ús del català o del castellà a un reducte domèstic**, s'han encès les alarmes.

La política lingüística no pot tenir com a objectiu fer un país monolingüe, ni tractar de convertir el català en llengua d'ús familiar o de reduir el castellà a la condició de llengua estrangera.

Deixeu-me fer esment, en relació amb això darrer, d'unes declaracions d'un diputat del Parlament sobre la presència del castellà a l'escola, amb motiu de la judicialització d'aquest tema que, per cert, mai no s'hauria d'haver produït.

No convé que judicialitzem una qüestió que hauria de ser resolta per les administracions educatives.

Aquest diputat s'hi refereix així: *"... cap percentatge de castellà: català, després anglès, i a partir d'aquí tota la resta de llengües estrangeres - castellà inclòs- de lliure elecció"*.

Crec, francament, que això no ajuda gens a estendre l'ús social de la nostra llengua. No és una ocurrència ni, tampoc, una novetat. **Hi ha gent al nostre país que considera que el castellà és una llengua aliena a la nostra societat.**

El diputat – que tot sigui dit, té tot el dret d’expressar lliurement la seva proposta – pertany a la majoria que sustenta el govern de Catalunya.

El més rellevant és que ningú des del Govern (que jo sàpiga) hagi considerat necessari contradir-lo.

Dit això,

Hem de contribuir a recentrar el debat i a treballar per a recuperar un equilibri que no ens podem permetre el luxe de perdre. El català necessita suport i consens. Catalunya necessita serenitat i convivència. Enmig d’un conflicte lingüístic el català hi perdria, n’estic segur. I el conjunt de la societat catalana, també. Tots hi perdríem.

Al llarg dels darrers 40 anys i en el marc d’un gran consens polític i social, a Catalunya s’ha desenvolupat una política lingüística que ha enfortit el català.

Gràcies a l’acció política i institucional – i també al comportament del conjunt de la societat – hem assolit dades de comprensió i ús del català que acrediten la bona salut de la llengua.

Recomano llegir amb atenció l’Enquesta dels *“Usos Lingüístics de la Població de Catalunya”* que publica cada cinc anys l’IDESCAT.

Veiem alguns flaixos...

- La darrera entrega d’aquesta estadística oficial (2018) ens indica, respecte del català:
 - Un 94,4% de la població de Catalunya l’entén
 - Un 85,5% el sap llegir
 - Un 81,2% el sap parlar
 - Un 65,3% el sap escriure

- Des del 2013, l'habilitat de saber escriure el català ha pujat 5 punts i la competència de llegir-ho, 3 punts.
- Des del 2013, tenen el català com a llengua inicial 70.000 persones més i tenen tant el català com el castellà 23.700 persones més, mentre que les persones que tenen com a primera llengua el castellà s'han reduït en 82.500.

Pel que fa a l'ús com a llengua habitual, les dades són prou positives:

- L'any 2008, declarava tenir el català com a llengua habitual un 35,6% de la població, mentre que ho feia en castellà el 45,9% i de forma indistinta el 12,0%.
- L'any 2013 aquestes xifres són: 36,30% el català, 50,7% el castellà i el 6,2% de forma indistinta.
- L'any 2018, el 36,10% el català, el 48% el castellà i el 7,4% de forma indistinta.

És un èxit col·lectiu indiscutible, que no permet parlar de risc de supervivència de la nostra llengua. **Ni tampoc de conflicte lingüístic a la nostra societat.**

Tanmateix, hi ha una dada que m'ha cridat especialment l'atenció: quan es pregunta pel futur dels usos lingüístics, **augmenta el percentatge de població que desitjaria parlar ambdues llengües** (del 36,7% el 2013 al 39,5% el 2018) i disminueix la població que vol usar només el català (del 17,7% el 2013 al 10,1% el 2018) o només el castellà (de l'11,1% el 2013 al 8,5% el 2018).

És a dir, **la societat catalana és bilingüe i ho vol continuar essent.** Qui no se n'adona és que viu al marge de la realitat.

Per descomptat que aquestes dades positives no ens han de fer oblidar que la llengua catalana viu en una situació d'inferioritat respecte de la llengua castellana,

ja que aquesta té moltes més possibilitats d'ús en determinats àmbits com ara l'econòmic, el judicial o el del món de la comunicació, per exemple.

Tampoc ens ha de fer oblidar que la capacitació sobre la llengua no comporta necessàriament l'ús social d'aquesta.

Són dues coses diferents i, en un món globalitzat, les llengües amb menys parlants pateixen la competència de les més fortes, com ara l'anglès o el mateix castellà. Només cal mirar els usos lingüístics majoritaris a les xarxes socials, als videojocs, al màrqueting, al cinema ...

Sabem, doncs, que el català té dificultats.

Aquestes dificultats, **que són objectives**, justifiquen una intervenció dels poders públics per tal de compensar aquest desavantatge competitiu. Però no serà polititzant el debat com aconseguirem millores en aquest terreny. I dissortadament, la qüestió lingüística es pot convertir en un objecte de confrontació política.

Seria el pitjor que li pot passar al català: que es convertís en un argument de confrontació en la batalla política.

Crec, i em sembla que molts coincidim en aquesta apreciació, que la retòrica d'una part de l'independentisme provoca, en no pocs ciutadans i ciutadanes del país, un allunyament d'aquest compromís no escrit respecte de la nostra llengua.

Els qui converteixen la causa en favor de la normalització del català en una peça més de l'argumentari independentista obtenen efectes contraproductius.

No dic que els problemes del català siguin conseqüència del "procés", però no tinc cap dubte que l'agitació d'aquests anys ha fet més mal que bé.

El català no té problemes a l'escola. I el castellà, si m'ho permeteu, tampoc..., si col·lectivament som capaços – i crec que ho som – de ser flexibles en el desenvolupament dels projectes lingüístics de les escoles i ningú no s'entesta a convertir la immersió en un mètode d'anorreament del castellà.

Em sembla que aquests debats sobre el català i la seva salut s'han focalitzat massa al voltant de l'educació.

Jo crec que l'escola fa el seu paper i el fa prou bé.

Acompleix el seu objectiu de capacitar tothom en el coneixement, la comprensió i l'ús del català i del castellà, tal com preveu la Llei d'Educació de Catalunya.

Però els problemes del català tenen molt més a veure amb l'ús que en fan els ciutadans (especialment els més joves) en un context de globalització de la comunicació.

Salvant les distàncies, els problemes d'ús social del català són els de qualsevol llengua europea petita, eslovè o maltès, suec o finlandès, polonès o noruec... que ha de competir amb les grans llengües internacionals.

Hem d'objectivar el debat lingüístic.

Probablement, un dels dèficits més importants que tenim és la manca d'instruments d'avaluació de les polítiques públiques en aquesta matèria, que aprofundeixin en les dades estadístiques, que les explotin i que permetin analitzar en quins àmbits d'activitat o franges d'edat convé fer determinades polítiques en favor de l'ús de la nostra llengua.

El cas de la joventut, per exemple, és prou important: el seu temps d'oci transcorre per mitjans on és molt més present el castellà i l'anglès que no pas el català.

Si el que volem és treballar per l'extensió de l'ús social del català, **el que necessitem és més cirurgia fina que no pas grans eslògans i veritats absolutes.**

Convé un canvi en l'orientació de la política lingüística a Catalunya que busqui la màxima complicitat ciutadana, que eviti que les mesures de protecció i foment – necessàries – puguin ser percebudes com imposades o antipàtiques i massa vinculades a objectius de caràcter polític i no tan lingüístic.

Que busqui la potenciació de les indústries culturals que facilitin l'ús del català: l'edició, els videojocs, l'audiovisual, la música, el teatre, la comunicació. I per fer-ho, que busqui aliances que facilitin la internacionalització de la producció cultural catalana. I, en aquest sentit, l'aliança amb el castellà ha demostrat al llarg de la Història la seva utilitat.

No és anant contra el castellà que resoldrem els problemes del català.
No és pensant només en un mercat petit per a l'autoconsum que millorarem la situació.

També les institucions espanyoles han de ser capaces d'introduir canvis més ambiciosos en la seva política lingüística. A partir d'un axioma indiscutible: **el govern d'Espanya és responsable del foment i la protecció de totes les llengües espanyoles, no només del castellà.**

No tinc cap dubte que s'han fet avenços..., però hi ha molt terreny a recórrer. L'extensió del dret d'usar el català en les relacions amb totes les administracions, inclosa la justícia ... La presència del català en l'acció exterior del Regne d'Espanya ... El foment de la producció cultural en llengua catalana des del Govern o des de les agències governamentals, ... L'impuls d'una Llei de protecció i foment de les llengües espanyoles ... de totes les llengües espanyoles.

Tot això, i d'altres iniciatives, haurien de ser considerades en un marc de col·laboració entre el govern d'Espanya i els governs de les CCAA amb llengua pròpia que només és possible si evitem que les llengües es converteixin en arma llancívola dels uns contra els altres.

De tot plegat en parlarem en aquesta sessió de la Fundació Campalans: de la llengua a l'escola, a redós d'un mal debat sobre la immersió que ha acabat convertint-se en un problema dirimit en seu judicial. Del marc normatiu vigent, de l'ús social del català, de la seva presència a la literatura i de les perspectives d'un acord que ens permeti refer els consensos.

No esgotarem la qüestió, però ben segur que el debat serà estimulant.

Vull agrair, en nom de la Fundació, a tots els participants en les diverses taules. I agrair, molt especialment, l'atenció de les persones que ho seguïu per les xarxes i a les poques que, per raons de prudència sanitària, sou aquí a la sala Ernest Lluch del carrer Pallars.

José Montilla

28 de gener de 2022